

Tjotters naar festival in Kroatië

Dani u Vali (Dagen in de baai) is een maritiem festival op het Kroatische eiland Hvar. Afgelopen september vierde het z'n eerste lustrum en Nederland was uitgenodigd als partnerland. Friese tjotters en traditionele ambachten luisterden de baai van Stari Grad op. Tekst: Klaas Smit Foto's: Jan Glas, Erik Grootenzerink, Marleen Michelhoff en Klaas Smit

We voelden ons ware ontdekkingsreizigers toen we met vier tjotters de baai van Stari Grad op het eiland Hvar (spreek uit: gwar) binnenzeilden. Vier tjotters, want meer schepen meenemen was praktisch niet haalbaar. Wel vier verschillende tjotters: de *Friso* (15) is een wedstrijdjtotter, de *Tjilling* (7) een brede, praktische tjotter en ook het *Wearlamke* (2) en de *Wink* (6) zijn stabiele boten die goed laten zien waarmee vroeger goederen werden vervoerd naar smalle en ondiepe vaartjes. Tjotters horen thuis in een plat land waar hun silhouetten van verre te zien zijn. Maar hier zeilden we een trechter binnen, tussen begroeide rotsheuvels.

De bootjes leken aardig droog te zijn na het vervoer door Europa en de tewaterlating, maar de *Friso* werd flink nat onder de vlonders. Zout water in de boot, dat was lang geleden. Voor de

wind voeren we op de lage stadskade af. Wanneer je voor top en takel op tijd de mooring wilt te grijpen, dan meerde je soepel af op deze nieuwe, onbekende plek. En we lagen nog niet vast of de eerste geïnteresseerden meldden zich al. De tjotters zouden een bezienswaardigheid worden, zoveel was nu al duidelijk.

Zee en schepen verbinden

De Nederlandse ambassadeur in Kroatië, Charlotte van Baak, bezocht al voor de openingsparade de Nederlandse stand. 'Dat Nederland partnerland is op dit wonderschone kleinschalige festival doet me meer dan goed,' zei zij. 'Wij hebben net als de Kroaten een lange maritieme traditie en door hier met onze ambachten en traditionele tjotters aanwezig te zijn, benadrukken we de overeenkomsten tussen Kroaten en Neder-

boven: Zicht op Stari Grad op het eiland Hvar

onder: Ambassadeur Charlotte van Baak (l) naast de organisatoren Frank Ratelband en Nicole Haas in de parade over de kade

landers. We zoeken de verbinding met elkaar en onderstrepen de band die we met de Kroaten voelen. Dit festival maakt mijn werk zeker makkelijker. We ervaren hier wat we voor elkaar betekenen, zodat we ook makkelijker moeilijke gesprekken met elkaar kunnen voeren wanneer dat nodig is.' Na het bezoek liep Charlotte van Baak mee met de twintig Nederlandse vertegenwoordigers in de paradewandeloctocht langs de haven naar het centrale plein.

boven: Tjotters uitladen in de ferryhaven van Hvar

rechtsboven: Traditionele schepen uit het platte land en van de Kroatische kust

rechts en onder: De Kroatische gajeta's zijn standaard voorzien van een driehoekig latijnzeil

Spannende reis

Voordat de vier tjotters van Stichting Friese Tjottervloot (SFT) en de kleine Van der Meulenschouw van het Nederlands Openluchtmuseum Arnhem (NOM) konden gaan showzeilen in de beschutte haven van Stari Grad, hadden ze een tocht van ruim 1800 kilometer over de weg afgelegd. Nadat de SFT en het NOM hun deelname aan *Dani u Vali* hadden toegezegd, begonnen de voorbereidingen: spullen bij elkaar zoeken om ambachten als boegbranden, disselen, smeden en zeilmaken te kunnen demonstreren.

Bij de tjottervloot stond het organiseren van bokken om vier tjotters op te vervoeren hoog op het lijstje, maar ook het meenemen van te verkopen spullen op het festival en het verzorgen van de publiciteit. Bokken zoeken bleek lastiger dan gedacht, maar een onverwacht aanbod van jachthaven 't Varskip uit Heeg bleek een schot in de roos. Die bokken waren smal genoeg voor vervoer over de weg en met twee tjotters bovenop elkaar was het geheel net niet te hoog voor de vrachtwagen. Onder de vlonders van de tjotters lagen natte lappen op het vlak met daaroverheen plastic om uitdrogen onderweg tegen te gaan. Op vrijdag 13 september werd de vrachtwagen geladen, geheel volgens plan. Ook het schouw-tje van het NOM kon er nog precies bij, samen met alle ambachtsmaterialen en de vele dozen en kratten voor de aankleding van de stand,

inclusief de versnaperingen voor de borrel die de Nederlandse crew zou organiseren op Hvar. De reis van de boten verliep voorspoedig, ondanks het heftige noodweer in Centraal Europa, waar grote delen onder water waren gelopen en waar onverwacht veel sneeuw in de bergen was gevallen. In Kroatië zou het heet zijn, maar met iets meer dan twintig graden en af en toe een bui viel dat in de praktijk mee. Volledig in tact arriveerden de boten in de ferryhaven op Hvar. Daar stond een kraan klaar om ze stuk voor stuk te water te hijsen. Alle vier bleven ze drijven.

'Zijn dat stabilisatoren?'

Deze vraag is misschien wel de meest gestelde van allemaal. Rob van Roessel, voorzitter van de

Wat is er nodig voor het bouwen van een houten boot? Het team van het NOM maakte dat aanschouwelijk met het branden van een gang door Maik Overbosch (linksboven), met smeedwerk van Mark den Boer en dankzij zeilmaker Simon Jellema (I). 'Door deze ambachten te tonen, planten we zaadjes voor de toekomst,' meent Overbosch.

Stichting Friese Tjottervloot: 'De tjotters en het schouwtje lagen op de meest pittoreske plek van het stadje en trokken veel bekijks. We werden voortdurend aangesproken en konden vertellen waarom tjotters er zo uitzien, waar de zwaarden wél voor dienen en over het varen ermee. Niet alleen aan Kroaten, maar ook aan heel veel Nederlanders en andere toeristen die toevallig tijdens het festival op Hvar waren. Helaas stond er niet veel wind, maar op zaterdagmiddag hebben de tjotters met een windje 2 tot 3 toch nog spectaculair gevaren in de baai. De wind was sterk genoeg om ze op één oor te leggen en de zeilers genoten er zichtbaar van. Dit wilden ze laten zien aan het publiek en dat werd zeer

gewaardeerd. Kwam een tjotter aan de wind op de kade afvaren, dan had iedereen zijn camera in de hand.'

Een zeilende timmerman timmert beter

Maik Overbosch is scheepstimmerman en werfbaas op de museumwerf "De Hoop" van het NOM (zie SdZ 2024.8). 'De insteek van het NOM is mensen laten zien dat je met je handen en oorspronkelijke materialen mooie dingen kunt maken,' zegt Maik. 'Handen, handgereedschap en hout zijn het enige wat je nodig hebt voor het bouwen van een houten boot. Ze brengen de menselijke maat weer terug en wanneer je met je handen hout bewerkt, leer je anders naar hout kijken. Je moet het hout leren lezen voordat je het kunt bewerken, voordat het wil meewerken. Dat de wereld van houtbewerken nog bestaat, daar richten we in Arnhem, maar ook hier in Kroatië de schijnwerpers op. Hout is opnieuw actueel wanneer je kijkt naar vraagstukken waar we nu voor staan.' De keerzijde voor Maik is wel dat hij niet meer gewoon voor zijn ontspanning in het bos kan wandelen, het bos is voor hem als een supermarkt: overal ziet hij er grondstoffen voor een boot!

Overbosch: 'Op dit festival benadrukken we hoe universeel werken met hout, ijzer en doek is. Ook hier maken ze houten schepen die passen bij hun vaarwater. Onze demonstraties leiden tot mooie gesprekken en meer begrip over en weer. Smid Mark den Boer, zeilmaker Simon Jellema en ik kunnen met zijn drieën een schip bouwen dat ook nog zeilt, we laten de samenhang en onderlinge afhankelijkheid zien.' Maik filosofeert verder: 'Antoine de Saint-Exupéry, schrijver van *Le Petit Prince*, zei al: "Als je mensen een schip wilt leren bouwen, laat ze dan niet sjuouwen met hout, maar leer ze eerst de liefde voor de zee". Ik ben het daar zeer mee eens, want een goede scheepstimmerman moet ook een goede zeiler zijn die van de zee houdt, pas dan weet hij waar hij een schip voor maakt.

WERELDERFGOED

Op de eilanden voor de Dalmatische kust van Kroatië zie je nog regelmatig zeilboten met latijnzeilen, driehoekige zeilen die tot aan de boeg reiken. Het zeil is enorm vergeleken bij de afmetingen van de boot zelf en staat op een lange schuine ra aan de mast, waardoor het zeer geschikt is voor zijwind. De bemanning kan het zeil strijken door het op te rollen vanaf de schoothoek. Een van de meest interessante traditionele boten uit Kroatië is misschien wel de *falkusa* of *gajeta falkusa*, afkomstig van het eiland Vis. Dat eiland ligt iets verder in zee dan Hvar. De vissers van het stadje Komiza op

Vis ondernamen lange tochten met de falkusa op jacht naar de sardines rond het eiland Palagruza, op zo'n 42 mijl. Een bemanning van zes verbleef rond de 20 tot 25 dagen aan boord om de expeditie de moeite waard te maken. De boot had een maximale lengte van ongeveer 9 meter. De boeisels konden worden verwijderd zodat de visnetten makkelijker aan boord werden gehaald. Deze boten haalden snelheden tot wel 11 knopen. De laatste gajeta falkusa ging verloren in 1986. Ruim 10 jaar later bouwde men een eerste replica op schaal. Daarna volgde in 2005 een replica op ware grootte, gevolgd door nog een exemplaar in 2015. Deze twee bedruipen

zich net als onze botters door verhuur. Het scheepstype is op de Unesco lijst van werelderfgoed geplaatst.

boven: Wedstrijdtjotter *Friso* (nr. 15) zeilend in de baai van Stari Grad

rechts: Op de voorgrond de replica van een gajeta falkusa (zie kader). Aan de kade ligt de replica van een kraak die wordt ingezet voor dagtochten

links onder: Nederlandse muzikanten brengen sfeer

Dan weet je waarom een schip een bepaalde vorm moet hebben en als het flink waait ervaart de scheepstimmerman zelf wat de waarde is van een stevig gebouwd schip.'

Opmerkelijk

Al duizenden jaren varen schepen de baai van Stari Grad in en uit, je voelt je er onderdeel van een groter en rijker geheel. Zelf kwam ik een geïnteresseerde collega-journalist uit Kroatië tegen. Uiteraard wilde hij weten wat de functie van de zijwaarden is op de tjotters. Maar, hij had onze scheepjes ook goed geobserveerd en vroeg of het klopte dat de voorkant breder is dan de achterkant. Ja, dat had hij goed gezien. Dat is ook de bedoeling, omdat het onderwaterschip van deze kleine tjotters lijkt op dat van een eend. De boeg duwt het water weg en via de smalle kont

laat de tjotter het water makkelijk los. Dat maakt ze sneller, want de kont zuigt zich niet vast. In die beeldspraak vond hij dat we de zwaarden dan maar beter vleugels konden noemen van deze *wooden ducks!*

Nicole Haas was samen met Frank Ratelband de drijvende kracht achter de Nederlandse delegatie. 'In de lokale media stond dat het Nederlandse paviljoen het zout in de pap was, wij werden gezien als de smaakmakers. Onze stand was een grote tent die we met elkaar prachtig hadden aangekleed en waar enorm veel bezoekers binnen zijn geweest. Dankzij onze muzikanten Philip Bos, Catharina Buijs en Jan Glas maakten we het driedaagse festival extra feestelijk. De borrel die we voor alle festivaldeelnemers organiseerden werd zeer gewaardeerd, zeker ook door de organisatoren en officials in Kroatië.'

'De lichtshow op zaterdagavond was betoverend,' zegt Frank Ratelband. 'Alle Kroatische schepen en de tjotters voeren rustig in cirkels achter elkaar aan door de baai. Lasers verlichtten de zeilen en de muziek maakte er een sprookjesachtig geheel van. Duizenden bezoekers stonden op de kade en genoten van dit spektakel.' Op zondag 22 september hingen de tjotters stuk voor stuk weer even in de lucht om vervolgens als warme broodjes in de vrachtwagen te worden gezet. Vol vertrouwen zwaaiden we Jan Jaap de Boer uit die onze *wooden ducks* met hun houten vleugels vast veilig thuis in het Friese Heeg zou gaan brengen. Boten en bemanning zijn een ervaring rijker.

Zoek online op Dani u Vali voor filmpjes en meer informatie over het festival.